

تعاون و کشاورزی، سال هفتم، شماره ۲۷، پاییز ۱۳۹۷

چالش‌های توسعه تعاونی‌ها و تشکل‌های روستایی شهرستان بویراحمد

روح‌الله کریمیان^۱، علی غلامی کالوس^۲، آیت‌اله کرمی^{۳*}

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۳/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۵/۲۱

چکیده

هدف از این پژوهش نیز بررسی چالش‌های توسعه تعاونی‌ها و تشکل‌های روستایی است. جامعه آماری را ۸ شرکت تعاونی روستایی با ۶۴ عضو هیئت مدیره و ۲۲ هزار عضو تعاونی در نقاط روستایی شهرستان بویراحمد تشکیل دادند که از این میان به طور تصادفی، سه شرکت تعاونی با ۵۷۱۷ عضو به عنوان نمونه انتخاب شدند و بر اساس فرمول کوکران ۱۷۰ پرسش‌نامه به طور تصادفی ساده و با انتساب متناسب در هر سه شرکت تکمیل شد. روایی پرسش‌نامه با نظر گروهی از کارشناسان و متخصصان در زمینه تعاون روستایی تأیید شد و برای تعیین پایایی ابزار پژوهش، پیش‌آزمون و بررسی نظر ۲۷ نفر از افراد مطلع در زمینه مورد نظر انجام پذیرفت، سپس مقدار ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد که برابر ۰/۷۸ به دست آمد. به منظور تحلیل داده‌ها نیز از روش تحلیل عاملی و نرم‌افزار SPSS استفاده شد. در این تحقیق، با استفاده از تحلیل عاملی، ۱۴ عامل استخراج شدند که به ترتیب میزان اهمیت عبارت بودند از: زیرساختی، سرمایه اجتماعی، اقتصادی، اطلاع‌رسانی، مشکلات فروش، بازاریابی، فنی، آموزشی، حمایتی، محیطی، قانونی، اجتماعی، مدیریتی و فردی که ۷۷/۶۷ درصد از واریانس را تبیین کردند. لذا هر یک از این عوامل باید در رفع چالش‌های تعاونی روستایی بر حسب اهمیت مورد توجه واقع شوند.

واژه‌های کلیدی: چالش‌ها، موانع، تعاونی روستایی، شهرستان بویراحمد

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشگاه یاسوج

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشگاه یاسوج

۳. دانشیار گروه مدیریت توسعه روستایی، دانشگاه یاسوج

مقدمه

تعاون در جوامع مختلف به مفهومی فراگیر و فراتر از زمان و مکان، در بردارنده نوعی رابطه متقابل بین فرد با فرد، فرد با گروه و گروه با گروه است. همچنین متضمن نوعی برهم کنش گروهی است که تأمین‌کننده منافع و نیازهای اعضاست (کرباسی و همکاران، ۱۳۸۸: ۵۶). جامعه در حال تغییر امروزی تقاضاهای جدیدی دارد که توانایی تغییر و تجدیدنظر در آن عنصری ضروری است و توانایی رویارویی با این مشکلات و چالش‌ها جزء مهارت‌های اساسی افراد جامعه است. ایران در دهه‌های اخیر با تغییرات بیرونی و درونی بسیاری مواجه بوده است. در راستای رویارویی با این چالش‌ها، بخش کشاورزی دستخوش تغییرات بسیاری (به ویژه در بخش مشاغل یا کسب و کارهای کوچک و تعاونی‌های کشاورزی) بوده است که این تغییرات به سازگاری در زمینه‌های مختلف نیاز دارد (غیاثوندغیثی و فرج‌الله‌حسینی، ۱۳۹۰: ۲). اساساً ایجاد تغییرات ساختاری در نظام کشاورزی و ایجاد زمینه‌های لازم برای به‌کارگیری دستاوردهای علمی و فناوری‌های جدید از مهم‌ترین چالش‌های توسعه بخش کشاورزی در کشورهای جهان سوم است. لذا در این کشورها، توسعه کشاورزی منوط به ایجاد دگرگونی در ساختار کشاورزی به منظور طراحی الگوی جدید بهره‌برداری از منابع و عوامل تولید است (نکویی‌نائینی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۲۲).

مهم‌ترین دستاوردهای اقتصادی و اجتماعی انسان‌ها خاص مشارکت بوده است. تعاونی از جمله شکل‌های حقوقی مشارکت است که در مقایسه با سایر اشکال تأکید بیشتری بر جنبه‌های انسانی دارد (رضائی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۴). در حال حاضر، تقریباً تمامی کشورها دارای نوعی سازمان تعاونی هستند (عطائی و ایزدی، ۱۳۹۴: ۱۸۲). شرکت‌های تعاونی بخش اعظمی از اقتصاد جهان را تشکیل می‌دهند و تأمین‌کننده توسعه پایدار می‌باشند. در این بین، تعاونی‌های روستایی از جایگاه ویژه‌ای برخوردارند، چراکه نقش آنها در توسعه روستایی بسیار مهم است (رضائی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۴). نیمی از جمعیت جهان در روستاها زندگی می‌کنند که از نظر فقر زیاد، سوءتغذیه و سطح سواد کم، بخشی از جهان محسوب می‌شوند (کریم، ۱۳۹۴: ۱۷۴). با توجه به اینکه در اکثر جهان، روستاها به دلایل مختلف مورد توجه ویژه‌ای هستند، سیاست‌گذاران و

اندیشمندان توجه خاصی به امر توسعه روستایی و رفع مشکلات آنها نموده‌اند (رضایی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۴). امروزه در بسیاری از کشورها تعاونی‌های کشاورزی نقش کلیدی در توسعه روستایی، کشاورزی و اقتصاد ملی دارند (خسروی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۲۴). تعاونی کشاورزی نهادی اقتصادی- اجتماعی است که توسط کشاورزان و در پاسخ به اوضاع نامساعد بازار و مشکل سهامداران در این رابطه تأسیس شده است (حضرتی و بابایی‌فینی، ۱۳۹۱: ۹۲). همچنین از متولیان امنیت غذایی در کشور و یکی از مهم‌ترین منابع تولید محصولات کشاورزی است (مظفری، ۱۳۹۴: ۳۶۵). این نوع تعاونی‌ها به منظور خودکفایی، از طریق بازاریابی تولیدات کشاورزی موجبات تحول در اقتصاد روستایی را فراهم می‌کنند (حضرتی و بابایی‌فینی، ۱۳۹۱: ۹۲).

امروزه کشاورزی بدون توجه به اصل سودآوری و کاهش هزینه‌های تولیدی مقرون به صرفه نمی‌باشد. در این زمینه مهم‌ترین اقدام دولت حمایت از ایجاد شرکت‌های تعاونی کشاورزی است که با مشارکت مؤثر در فعالیتهای تجاری مربوط به فروش محصولات کشاورزی و انجام خدمات و تدارکات موردنیاز به اعضا در افزایش رفاه اقتصادی کمک می‌کنند (بریمانی و امانی، ۱۳۹۲: ۶۳). تعاونی‌های روستایی از طریق توسعه اقتصادی و اجتماعی اعضا، از طریق تحرک اقتصادی و توسعه پایه‌های اجتماعی جوامع تحت پوشش خود، در کاهش فقر تأثیرگذار بوده‌اند. شرکت‌های تعاونی روستایی از سازمان و مدیریت نوین و نسبتاً علمی و تخصصی برخوردارند (کریم، ۱۳۹۴: ۱۷۵). ذات تعاونی‌ها به گونه‌ای است که باید روحیه مشارکت بین اعضای تعاونی‌ها تقویت شود تا به اهداف اجتماعی- اقتصادی خود بهتر دست یابند (نکویی‌نائینی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۲۳).

انگیزه‌های پیدایش و رواج شرکت‌های مذکور، به خصوص بعد از اصلاحات ارضی، دو مسئله مهم اقتصادی و اجتماعی یعنی کوتاه کردن دست واسطه‌ها از روستاها و دیگری پرکردن خلأ ناشی از حذف مالک از محیط روستاها بوده است. در سال ۱۳۱۴، اولین شرکت تعاونی روستایی در ایران تأسیس شد. در سال ۱۳۴۶ و بر اساس موادی از قانون اصلاحات ارضی ۱۳۴۱، شرکت‌های تعاونی روستایی به صورت گسترده فعالیت خود را در روستاها آغاز نمودند (کریم، ۱۳۹۴: ۱۷۶). بر اساس سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، پیش‌بینی شد در سال ۱۳۹۳ سهم بخش تعاون از

اقتصاد کشور به ۲۵ درصد برسد، اما شرکت‌های تعاونی (از جمله تعاونی‌های روستایی) با مشکلات بسیاری مواجه شده و نتوانسته‌اند در مسیر پیش‌بینی شده حرکت نمایند (رضائی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۴). متأسفانه در ایران با وجود جایگاه قانونی مطلوب، این تعاونی‌ها نقش مؤثری در اقتصاد کشاورزی نداشته (خسروی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۲۴) و علی‌رغم رشد نسبتاً مناسب، رشد کیفی مطلوبی نیز نداشته (رضائی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۴) و در برخی موارد نتوانسته‌اند منافع کشاورزان را تأمین کنند. در نتیجه، برخی کشاورزان از عضویت در آنها انصراف داده و به صورت انفرادی به کار پرداخته‌اند (حضرتی و بابایی‌فینی، ۱۳۹۱: ۹۲).

تحولات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اوایل هزاره سوم میلادی موجب ایجاد شرایط جدید و لزوم سازگاری با این تحولات برای تعاونی‌ها شده است. در کشورهای صنعتی، دولت از طریق طراحی چارچوب‌هایی برای توسعه تعاونی‌ها در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و سیاسی، گام‌های مؤثری برداشته است. اما در کشورهای در حال توسعه موانعی مانند عدم تطبیق انتظارات، نبود شفافیت سیاست‌گذاری‌ها، فقدان شرایط استاندارد محیطی و افزایش غیرطبیعی تعاونی‌ها به لحاظ کمی وجود دارد (عطائی و ایزدی، ۱۳۹۴: ۱۸۲). این مسائل در ایران نیز به چشم می‌خورد و مشخصاً مشکلاتی مانند مشکلات زیربنایی، کمبود خدمات و تجهیزات کشاورزی ناشی از ضعف برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری ملی و منطقه‌ای در مناطق روستایی و بخش کشاورزی، مسائل مرتبط با عدم تطبیق کامل برنامه‌ریزی و اصول و قوانین بخش تعاونی با محیط‌های روستایی وجود دارد. در نتیجه، برخی از شرکت‌های تعاونی کشاورزی در نیمه راه از ادامه کار خود بازمی‌مانند و تعاونی منحل می‌شود (حضرتی و بابایی‌فینی، ۱۳۹۱: ۹۲). بنابراین، فراهم سازی زمینه اصولی ایجاد تعاونی‌ها ضروری است و بی‌توجهی به مسائل توسعه کشاورزی، هزینه‌های گزافی برای جوامع روستایی به همراه دارد (عطائی و ایزدی، ۱۳۹۴: ۱۸۲).

با توجه به نقش مهم شرکت‌های تعاونی در فرایند توسعه کشور و تأکید قانون اساسی ایران و توجه برنامه‌های توسعه اقتصادی-اجتماعی به تعاون، بی‌شک ایجاد تعاونی راهی مؤثر برای جذب مشارکت افراد در سطح کلان است (مظفری، ۱۳۹۴: ۳۶۵). از آنجا که مشکلات و چالش‌های رو در

روی این تعاونی‌ها موجب محدود شدن رشد و توسعه آنها شده است، لذا در این مطالعه به بررسی چالش‌های توسعه تعاونی‌های روستایی شهرستان بویراحمد پرداخته شد.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

ریشه واژه تعاون از لغت عربی عون به معنای یاری نمودن و از باب تفاعل به معنای به یکدیگر مساعدت نمودن و همیاری کردن گرفته شده است. اولین تعاونی موفق که در سال ۱۸۴۴ با همت ۲۸ نفر از بافندگان و چند صنعتگر تأسیس شد، تعاونی پیشگامان راجدیل نام داشت. موفقیت چشمگیر این تعاونی سبب ایجاد بیش از هزار تعاونی در انگلستان شد (اعظمی و سروش مهر، ۱۳۸۹). اتحادیه بین‌المللی تعاون (۲۰۰۴) تعاونی را تشکیلی مستقل از اشخاص می‌داند که برای رفع نیازهای مشترک اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به طور داوطلبانه و از طریق مؤسسه‌ای اقتصادی با مالکیت مشترک و کنترل دموکراتیک با هم متحد شده‌اند (هزارجریبی و یاری، ۱۳۹۱). تاریخچه تشکیل تعاونی به زمانی بازمی‌گردد که انسان‌ها برای منافع مشترک خود سازمان یافتند. اروپای قبل از صنعتی شدن از نخستین مکان‌های تشکیل تعاونی بود (اعظمی و سروش مهر، ۱۳۸۹).

تعاونی در دست اجرا به شرکت تعاونی گفته می‌شود که به بهره‌برداری رسیده و دارای عملکرد مالی سالانه می‌باشد و به نحوی به تولید و ارائه خدمات می‌پردازد. اما تعاونی غیرفعال شرکت تعاونی است که بیش از یک سال عملکرد مالی نداشته باشد (حضرتی و بابایی‌فینی، ۱۳۹۱). مطالعات تاریخی نشان می‌دهد نخستین ملتی که به نظام تعاونی توجه نموده‌اند، ایرانیان بوده‌اند (سعدی و همکاران، ۱۳۸۶). تعاونی‌ها از سال ۱۳۱۴ در ایران آغاز به کار نمودند. در این سال، دولت اقدام به تشکیل نخستین شرکت تعاونی روستایی در منطقه داورآباد گرمسار نمود. تعاونی‌های روستایی از طریق تعاونی‌های مسکن روستایی، تعاونی‌های اعتبار روستایی، تعاونی‌های تولید روستایی، تعاونی‌های بهداشت و درمان روستایی، تعاونی‌های بازاریابی و تعاونی‌های خدمات روستایی در ایجاد رفاه و توسعه روستایی در سطح ملی، محلی و منطقه‌ای نقش مهمی ایفا می‌نمایند. در واقع، از جمله نهادهای اساسی در جوامع روستایی تعاونی‌های مستقر در نواحی روستایی هستند.

رکن شکل‌دهی تعاونی‌های روستایی، مشارکت داوطلبانه و فعال روستاییان است (اعظمی و سروش‌مهر، ۱۳۸۹: ۱۸۳). تعاونی‌های روستایی با استفاده از رهیافت‌ها و فنون بی‌بدیل، توان روان‌شناختی و اقتصادی زنان روستایی را نیز افزایش می‌دهند و مشارکت آنان را تسهیل می‌نمایند (اعظمی و سروش‌مهر، ۱۳۸۹: ۱۸۱). براساس ماده ۲۶ و ۲۷ قانون اساسی، شرکت‌های تعاونی به دو دسته کلی تعاونی‌های تولیدی و تعاونی‌های توزیعی تقسیم می‌شوند (کرباسی و همکاران، ۱۳۸۸: ۵۷).

با اینکه پژوهشگران و اندیشمندان همواره بر اهمیت کار گروهی تأکید داشته‌اند، لیکن مطالعات نشان از شکست سازمان‌ها در ایجاد کار گروهی دارند (صادقی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۶). هر چند با توسعه تعاونی‌ها مشاغل بیشتری ایجاد می‌شود، اما موانعی نیز در انجام این امر وجود دارد که شناسایی آنها در توسعه تعاونی‌ها ضروری است. پژوهش‌های فراوانی این مبحث را مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار داده‌اند. نتایج این تحقیقات حاکی از آن است که عوامل مختلفی مانع موفقیت تعاونی‌ها می‌شوند که در ادامه به تعدادی از نتایج پژوهش‌های مرتبط با موضوع تحقیق اشاره شده است.

کیائو و جیان‌هوا (Qiao & Jian-hua, 2013) به بررسی خصوصیات و چالش‌های تعاونی‌های روستایی پرداختند. نتایج نظرسنجی از ۱۶ روستا در استان شانسی نشان داد که تعاونی‌های روستایی به تدریج به سمت تخصص، استقلال و رهبری روستایی تمایل یافته‌اند ولی از لحاظ محدوده خدمات، کیفیت و محتوا نمی‌توانند به طور مؤثر نیاز خانواده‌های کشاورزان را برآورده کنند و با مشکلات و چالش‌های بسیاری در فرایند توسعه روبه‌رو هستند.

یکی از عوامل اصلی که اهداف توسعه کشاورزی و افزایش تولید و درآمد، کشاورزان در کشورهای در حال توسعه را افزایش می‌دهد، ناکارآمدی سیستم بازاریابی محصولات کشاورزی است. در این راستا، اربابی و همکاران (Arbabi et al., 2015) در مطالعه‌ای به بررسی چالش‌های بازاریابی محصولات کشاورزی از منظر تعاونی‌های روستایی استان قم پرداختند. نتایج تجزیه و

تحلیل عاملی نشان داد که عوامل آموزشی، بازاریابی، مدیریتی، اقتصادی، زیربنایی و مشارکتی به ترتیب ۴۳/۱۵۴ درصد از عوامل ناکارآمدی سیستم مورد بررسی را توضیح می‌دهند. کریم (۱۳۹۴) در بررسی چالش‌های شبکه‌های تعاونی روستایی به این نتیجه دست یافت که موانع سیاسی دارای بیشترین و عوامل اجتماعی دارای کمترین چالش در تعاونی‌های روستایی هستند. غیاثوندغیاثی و فرج‌الله‌حسینی (۱۳۹۰) به تحلیل موانع و محدودیت‌های توسعه اشتغال در تعاونی‌های تولیدی کشاورزی ایران پرداختند و نشان دادند موانع به ترتیب اهمیت شامل محدودیت‌های اطلاع رسانی، فنی، مالی، ساختاری، بازاریابی و مشکلات فروش، مدیریتی و قانونی هستند.

انصاری‌زاده و همکاران (۱۳۸۸) به بررسی رکود در صنعت مرغداری با تأکید بر ریسک تجاری و مالی در شرکت‌های تعاونی و خصوصی مرغداری در شهرستان رامهرمز پرداختند. نتایج نشان داد که ریسک تجاری در صنعت مرغداری به دلیل نوسان‌های عوامل قیمت تمام شده و نوسان‌های دامنه تقاضا و همچنین ریسک مالی به دلیل ناتوانی در پرداخت بدهی‌های کوتاهمدت و بلندمدت بالا بوده است.

جامعی (۱۳۸۸) در بررسی عوامل مؤثر بر معضلات و تنگناهای مالی شرکت‌های تعاونی فعال استان کردستان به این نتیجه دست یافت که کمبود دانش حسابداری و روش‌های نامناسب کنترلی، بر معضلات و تنگناهای مالی شرکت‌های تعاونی مؤثرند و ضعف فرهنگ سهامداری و نهادهای غیرفعال تأثیری بر معضلات و تنگناهای مالی شرکت‌های تعاونی ندارند. همچنین عدم انتخاب فعالیت صحیح اقتصادی بر معضلات و تنگناهای مالی شرکت‌های تعاونی تأثیر دارد.

خفایی (۱۳۸۸) در بررسی عوامل مؤثر بر عدم موفقیت شرکت‌های تعاونی بخش کشاورزی در شهرستان‌های بوشهر و دشتستان به این نتیجه دست یافت که عواملی از جمله عدم همکاری دستگاه‌های اجرایی استان و پاسخگویی مناسب آنها، هزینه‌های تأمین مواد اولیه و بالا بودن قیمت آنها، بالا بودن کارمزد تسهیلات بانکی و فرایند طولانی و روش‌های اخذ آن از بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری، ناچیز بودن سرمایه شرکت، عدم همکاری مساعد صندوق تعاونی استان، ارائه

نامطلوب خدمات بازاریابی و نبود اطلاع‌رسانی مناسب در زمینه‌های مختلف نقش مهمی در عدم موفقیت شرکت‌های تعاونی بخش کشاورزی این استان داشته‌اند.

سعدی و همکاران (۱۳۸۶) در بررسی موانع توسعه تعاونی‌های تولید شهرستان کبودرآهنگ همدان به این نتیجه دست یافتند که ۹ عامل (شامل: فقدان بستر مناسب، گرایش تعاونی‌ها به ارائه خدمات، ضعف آموزش اعضای تعاونی، محدودیت سرمایه تعاونی‌ها، گرایش تعاونی‌ها به دولت، بحران عدم اعتماد، ضعف اطلاع‌رسانی در تعاونی، مشخص بودن اولویت وظایف و اهداف تعاونی برای مردم، کاهش حس مشارکت پذیری اعضا و بی تفاوت شدن آنها به مسائل تعاونی) به عنوان آسیب‌های جدی، تعاونی‌های تولید را تهدید می‌کنند به گونه‌ای که بی توجهی به آنها می‌تواند آینده این نظام تولیدی را به خطر اندازد.

صادقی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «آسیب‌شناسی کار تیمی در تعاونی‌های کشاورزی شهرستان همدان» نشان دادند که موانع فردی (به ویژه در بعد بی‌اعتمادی برخی از اعضای تعاونی‌ها به یکدیگر و به مسئولین)، موانع سازمانی (به ویژه بعد تأکید بر دستاوردها و پاداش‌های فردی به جای دستاوردها و پاداش‌های گروهی) و موانع کاری (به ویژه در بعد روشن نبودن اهداف گروهی) به ترتیب مهم‌ترین ابعاد موانع کار گروهی این تعاونی‌ها بودند. بروینیس و همکاران (Bruynis et al., 2014) در بررسی عوامل موفقیت بحرانی برای تعاونی‌های بازاریابی کشاورزی به این نتیجه دست یافتند که مدیریت و ایجاد شرایط رسمی تأثیر مثبتی بر موفقیت تعاونی‌ها دارد. در این مطالعه برخی از عوامل به ارتقای تعاونی‌ها در زمینه کیفیت مدیریت، ارتباط با مشتریان، منافع اعضا، میزان اعتماد اعضا، حفظ اعضا و هیئت مدیره کمک می‌کند.

هاشمی‌نژاد و همکاران (Hasheminejad et al., 2011) در مطالعه‌ای با عنوان «آسیب‌شناسی شناسایی تعاونی‌های تولید کشاورزی در ایران» ضعف در آموزش اعضای تعاونی، محدود بودن سرمایه، ضعف در اطلاع‌رسانی تعاونی‌ها، بی‌اعتمادی، بی‌توجهی به اصول تعاون، و مشخص نبودن اولویت، اهداف و وظایف تعاونی را محدودیت‌های تعاونی‌های تولید کشاورزی دانستند.

عطائی و ایزدی (۱۳۹۴) در مطالعه‌ای با استفاده از دو روش کیفی و کمی به مطالعه سازه‌های تأثیرگذار بر زیاندهی تعاونی‌های روستایی امیرکبیر در استان فارس پرداختند. نتایج حاصل از روش کمی نشان داد که ۸ متغیر مسئولیت‌پذیری، هیئت مدیره، مسئولیت‌پذیری هیئت مدیره، عملکرد اداره تعاون، آموزش اعضا، خشکسالی، مشارکت اجتماعی، آگاهی از اصول تعاونی، رضایت از هیئت مدیره و اعتماد اجتماعی ۶۱ درصد از تغییرات متغیر وابسته زیاندهی تعاونی را پیش‌بینی می‌کنند. همچنین نتایج کیفی نشان داد که عوامل محیطی، اقتصادی، اجتماعی، سرمایه انسانی، مدیریتی، حمایتی و آموزشی بر زیاندهی تعاونی‌های روستایی مؤثر بودند.

حضرتی و بابایی‌فینی (۱۳۹۱) عوامل مؤثر بر غیرفعال شدن تعاونی‌های کشاورزی را با استفاده از تحلیل دلفی در شهرستان خدابنده شناسایی کردند و نشان دادند که مشکلات درونی شرکت تعاونی از قبیل ضعف مدیریتی، مهارت، انتظارات نابجا از تعاون و برخی کمبودهای خدمات زیربنایی، اختلاف سلیقه و مشکلات برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری از طرف سازمان‌های دولتی از علل اصلی رکود و غیرفعال شدن آنهاست. نتایج پژوهش کرباسی و همکاران (۱۳۸۸) در بررسی مشکلات طرح‌های تعاونی نیمه‌تمام در استان سسیستان و بلوچستان نشان دادند دلیل تعطیلی و غیرفعال بودن تعاونی‌ها کمبود اعتبارات، تخصص نداشتن اعضا و مدیریت ناکارآمد در تعاونی‌ها بوده است.

نکوئی‌نائینی و همکاران (۱۳۹۵) با بررسی تأثیر مشارکت اجتماعی جامعه روستایی بر موفقیت تعاونی‌های تولید روستایی شهرستان اصفهان نشان دادند که مشارکت اعضا در مدیریت تعاونی‌های تولید روستایی در حد متوسط است. همچنین بین متغیر مشارکت اجتماعی اعضا و متغیر موفقیت رابطه قوی وجود دارد.

عبدالمالکی (۲۰۱۵) در مطالعه‌ای به بررسی عوامل پیشگیرانه در تعاونی‌های تولید گردو در شهرستان تویسرکان پرداخت و نشان داد که فقدان زیرساخت‌های فرهنگی، دانش نامناسب و نظرات نادرست تولیدکنندگان و رهبران، قوانین ناکافی و آسیب‌پذیری و موانع زیربنایی بیشترین تأثیر را در ایجاد و توسعه تعاونی‌های تولید گردو دارند.

رضائی و همکاران (۱۳۹۴) به شناسایی و تحلیل موانع توسعه کارآفرینی سازمانی در تعاونی‌های توسعه روستایی استان زنجان پرداختند. نتایج نشان داد که ۶ عامل ساختاری، محیطی، شناختی - دانشی، نبود فرهنگ سازمانی اثربخش، ضعف حمایتی و فردی ۶۱/۳۸ درصد از واریانس موانع توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های روستای منطقه را تبیین می‌کنند.

هزارجریبی و یاری (۱۳۹۱) عوامل مؤثر بر ناکارآمدی تعاونی‌های مصرف کرمانشاه را بررسی کردند. عوامل درون‌سازمانی و برون‌سازمانی دارای همبستگی منفی با ناکارآمدی تعاونی‌ها بوده ولی عوامل درون‌سازمانی تأثیرگذاری بیشتری بر ناکارآمدی تعاونی‌های مصرف کرمانشاه داشتند. همچنین بررسی و مقایسه متغیرهای مستقل با یکدیگر نشان داد که این متغیرها با یکدیگر برابر نیستند.

مظفری (۱۳۹۴) به بررسی کارایی اقتصادی تعاونی‌های کشاورزی شهرستان بوئین‌زهرا و اولویت‌بندی مشکلات پیش‌روی آنها در فرایند مدیریت و نظام بازاریابی پرداخت و نشان داد که میانگین کارایی تصادفی تعاونی‌های کشاورزی شهرستان بوئین‌زهرا در سطح پایینی (۷۹ درصد) قرار دارد و واحدهای دامداری دارای کمترین میزان کارایی هستند. نتایج همچنین نشان داد که سیاست‌های نامناسب در قیمت‌گذاری و نوسانات قیمتی محصولات کشاورزی، خدمات پایین در زمینه بسته‌بندی، فراوری، بازاریابی و توزیع محصولات و نبود برنامه‌ریزی جامع بلندمدت از سوی مدیران به ترتیب اولویت‌های اول تا سوم را در ناکارآمدی فرایند مدیریت و نظام بازاریابی تعاونی‌های منطقه دارند.

بریمانی و امانی (۱۳۹۲) در بررسی اثرات هدفمندی یارانه‌ها بر افزایش هزینه‌های تولید اعضای تعاونی‌های کشاورزی شهرستان لنجان نشان دادند که اجرای سیاست هدفمندی یارانه‌ها افزایش هزینه‌های تولید بهره‌برداران عضو تعاونی‌های کشاورزی را به دنبال داشته است در حالی که اجرای این طرح موجب کاهش اعتبارات و محدودیت منابع مالی اعضا نشده است. همچنین میزان درآمد، سطح سواد و سن اعضا موجب کاهش هزینه تعاونی نشده در حالی که سابقه عضویت در افزایش هزینه‌ها اثرگذار بوده است.

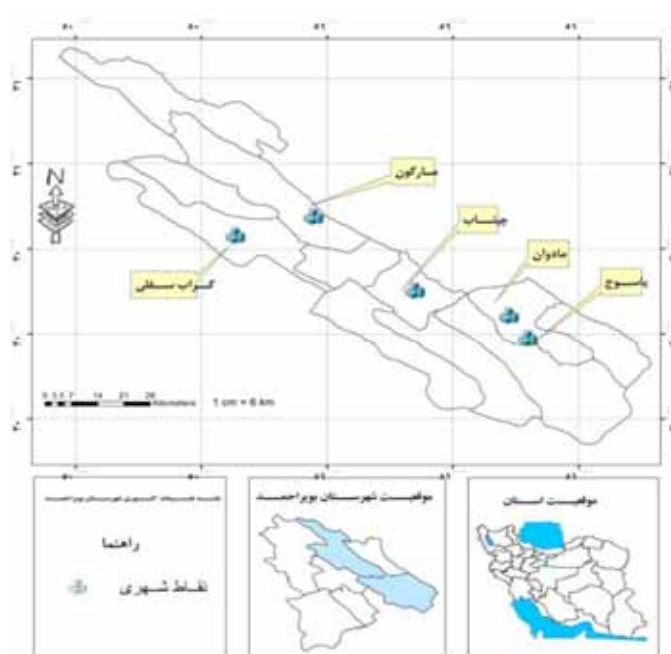
هدف کلی پژوهش حاضر بررسی چالش‌های توسعه تعاونی‌ها و تشکل‌های روستایی و ارائه پیشنهادهایی به منظور رفع این چالش‌ها می‌باشد.

هدف از جوامع تعاون، تولید کالا و ارائه خدمات و ارضای نیازهای قانونی اعضا و همچنین ارتقای همکاری، مشارکت و در نتیجه تقویت ارتباطات بین فردی است. شرکت‌های تعاونی خدماتی را ارائه می‌دهند که هم به نفع عضو و هم به نفع جامعه محلی است. همچنین مشاهده شد که این یک ابزار ضروری برای توسعه جوامع توسعه یافته اقتصادی است (Shehu Hussain, 2014).

شبکه گسترده تعاونی‌های روستایی و کشاورزی ایران دارای یک اتحادیه مرکزی، ۶ اتحادیه سراسری و ۲۶۲ اتحادیه استانی و شهرستانی می‌باشد. همچنین ۹۸۱ شرکت تعاونی در حوزه‌های کشاورزی و شکار و جنگلداری، شیلات، استخراج معدن، صنعت، تأمین برق و گاز و آب و ساختمان وجود دارد که بخشی از آنها غیرفعال می‌باشند (مرکز آمار و اطلاعات راهبردی، ۱۳۹۴). در استان کهگیلویه و بویراحمد با گذشت چند سال از فعالیت این تعاونی‌ها، اهداف تأسیس این تعاونی‌ها تا حد زیادی تحقق نیافته است و همواره با مشکلات عدیده‌ای مواجه بوده‌اند که در صورت استمرار، انحلال تعاونی را به همراه دارد. تعاونی‌های روستایی علی‌رغم حمایت و سرمایه‌گذاری مختلف دولت، موفقیت چندانی به همراه نداشته‌اند. با این حال، تاکنون پژوهشی در رابطه با چالش‌های توسعه تعاونی‌ها و تشکل‌های روستایی به ویژه در شهرستان بویراحمد انجام نشده است، در حالی که این شهرستان در زمینه‌های مختلف دارای منابع و استعدادهای فراوانی (مانند: صنایع دستی، امکانات گردشگری، تولید پوشاک، کیف، کفش، قالی و غیره) است. متأسفانه به علت ناآگاهی بیشتر مردم و عدم اطلاع‌رسانی مسئولان و متولیان این امر، مردم تمایل کمتری به تشکیل تعاونی‌ها دارند.

در این پژوهش، شهرستان بویراحمد به عنوان محدوده مورد مطالعه می‌باشد. این شهرستان یکی از شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد می‌باشد که در ۵۰ درجه و ۳۱ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۵۳ دقیقه طول شرقی و ۳۰ درجه و ۲۱ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۲۷ دقیقه عرض شمالی از نصف‌النهار گرینویچ در شمال و شمال شرقی استان واقع شده است. این شهرستان از شمال به شهرستان دنا و

از غرب به شهرستان کهگیلویه و از شرق به شهرستان اقلید و از جنوب به شهرستان‌های سپیدان و نورآباد ممسنی محدود شده است. بر اساس تقسیمات سیاسی، در پایان سال ۱۳۹۰ این شهرستان با وسعتی معادل ۴۲۵۶ کیلومترمربع در حدود ۲۷/۴۵ درصد از مساحت کل استان را در بر گرفته است و دارای ۴ بخش، ۵ نقطه شهری، ۱۱ دهستان، ۶۱۲ آبادی دارای سکنه و ۲۵۲۵۶۹ نفر جمعیت می‌باشد که از این تعداد، ۱۲۸۶۱۶ نفر (حدود ۵۱ درصد از جمعیت شهرستان) در مناطق روستایی سکنی گزیده‌اند (افراخته و توفیقیان اصل، ۱۳۹۵).

شکل ۱. نقشه شهرستان بویراحمد (افراخته و توفیقیان اصل، ۱۳۹۵)

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر روش، از نوع مطالعات کاربردی با رویکرد روش‌های تحلیلی و آماری است. جامعه آماری ۷ شرکت تعاونی روستایی با ۶۴ عضو هیئت مدیره و ۲۲ هزار نفر عضو تعاونی در نقاط روستایی شهرستان بویراحمد بودند که از این میان، به طور تصادفی سه شرکت تعاونی (مزرعه با ۱۲۶۲ نفر عضو؛ لوداب با ۲۱۵۳ نفر عضو و مدرس با ۲۳۰۲ نفر عضو) با ۵۷۱۷ عضو به

عنوان نمونه انتخاب شدند. سپس بر اساس فرمول کوکران (با درصد خطای ۷/۴) ۱۷۰ پرسش‌نامه به طور تصادفی ساده و با انتساب متناسب در هر سه شرکت تکمیل گردید. روایی پرسش‌نامه با نظر گروهی از کارشناسان و متخصصان در زمینه تعاون روستایی تأیید شد و برای تعیین پایایی ابزار پژوهش، پیش‌آزمون و بررسی نظر ۲۷ نفر از افراد مطلع در زمینه مورد نظر انجام پذیرفت، سپس مقدار ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد که برابر ۰/۷۸ به دست آمد و پایایی پرسش‌نامه تأیید شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS انجام گرفت و نتایج حاصل از آن در دو بخش توصیفی (درصد، میانگین، فراوانی، انحراف معیار و ضریب تغییرات) و استنباطی (تحلیل عاملی اکتشافی) شرح داده شد. به این ترتیب، ۱۴ عامل مؤثر با ۴۹ گویه در زمینه چالش‌های توسعه تعاونی‌های روستایی شهرستان بویراحمد شناسایی و اولویت بندی شدند.

نتایج و بحث

یافته‌ها نشان داد که میانگین سنی پاسخگویان ۴۳/۶۳ سال (با انحراف معیار ۱۱/۳۷) است. سن جوان‌ترین و مسن‌ترین پاسخگو به ترتیب ۲۱ و ۶۰ سال بوده است. از نظر تحصیلات، اکثر افراد پاسخگو (۳۹/۲۹ درصد) دارای تحصیلات دیپلم، ۳۶/۷۱ درصد دارای تحصیلات بالاتر از دیپلم و ۲۴ درصد دارای تحصیلات زیر دیپلم بودند.

جدول ۱. ویژگی‌های فردی افراد پاسخگو

متغیر	سطوح تغییر	درصد	میانگین	انحراف معیار
سن پاسخگو	-	-	۴۳/۶۳	۱۱/۳۷
وضعیت تأهل	مجرد	۱۹/۴		
	متاهل	۸۰/۶		
میزان تحصیلات	زیر دیپلم	۲۴		
	دیپلم	۳۹/۲۹		
	بالاتر از دیپلم	۳۶/۷۱		
میزان درآمد ماهانه (ریال)			۱۷۳۹۵۷۵۷	۱۱۰۴۳۴۷۶/۸۲

مأخذ: یافته‌های تحقیق

در این پژوهش برای بررسی مؤلفه‌های چالش‌های توسعه تعاونی‌ها و تشکلهای روستایی شهرستان بویراحمد از تحلیل عاملی استفاده شد تا چالش‌ها شناسایی و سهم هر یک از آنها قابل اندازه‌گیری گردد. همچنین برای تشخیص مناسب بودن داده‌های مربوط به متغیرهای مورد تحلیل از آزمون بارتلت و آماره KMO استفاده شد. بر اساس نتایج، آزمون بارتلت در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنی دار شده و مقدار آماره KMO نشان دهنده همبستگی متغیرهای تحقیق برای انجام تحلیل عاملی است (جدول ۲).

جدول ۲. نتایج آماره KMO و آزمون بارتلت

sig	مقدار آزادی	مقدار بارتلت	مقدار KMO	مؤلفه‌های چالش‌های توسعه تعاونی‌ها و تشکلهای روستایی
۰/۰۰۱	۱۱۷۶	۷۴۳۷/۵۱۸	۰/۷۲۱	

مأخذ: یافته‌های تحقیق

براساس نتایج تحلیل عاملی (جدول ۳)، ۱۴ عامل با عنوان زیرساختی، سرمایه اجتماعی، اقتصادی، اطلاع‌رسانی، مشکلات فروش، بازاریابی، فنی، آموزشی، حمایتی، محیطی، قانونی، اجتماعی، مدیریتی و فردی استخراج شدند که جمعاً ۷۷/۶۷ درصد از واریانس را تبیین نمودند. عامل اول با عنوان زیرساختی (با مقدار ویژه ۴/۰۲۲)، ۸/۲۰۹ درصد از واریانس را تبیین کرده و مهم‌ترین چالش‌های توسعه تعاونی‌ها و تشکلهای روستایی محسوب می‌شود. عامل دوم سرمایه اجتماعی (با مقدار ویژه ۳/۶۸۸) و درصد واریانس ۷/۵۲۸ می‌باشد. عامل اقتصادی با مقدار ویژه ۳/۵۸۵ و درصد واریانس ۷/۳۱۷ سومین عامل محسوب می‌شود. عامل چهارم با عنوان اطلاع‌رسانی دارای مقدار ویژه ۳/۲۹۹ و درصد واریانس ۶/۷۳۳ می‌باشد. عامل پنجم با عنوان مشکلات فروش دارای مقدار ویژه ۳/۲۹۷ و درصد واریانس ۶/۷۲۹ است. ششمین عامل با عنوان بازاریابی با مقدار ویژه ۳/۰۸۶، توضیح دهنده ۶/۲۹۹ درصد از واریانس می‌باشد. هفتمین عامل با عنوان فنی با مقدار ویژه ۲/۸۱۴ تبیین کننده ۵/۷۴۲ درصد واریانس است. هشتمین عامل با عنوان آموزشی با مقدار ویژه ۲/۶۰۸، ۵/۳۲۳ درصد از واریانس را توضیح می‌دهد. نهمین عامل تحت عنوان حمایتی دارای مقدار ویژه ۲/۲۵۱ است و ۴/۵۹۵ درصد واریانس را تبیین می‌کند. دهمین عامل با عنوان محیطی با مقدار

ویژه ۲/۱۷۷ توضیح دهنده ۴/۴۴۳ درصد واریانس کل می‌باشد. عامل یازدهم با عنوان قانونی با مقدار ویژه ۱/۹۸۳ و درصد واریانس ۴/۰۴۷ است و عامل دوازدهم تحت عنوان اجتماعی دارای مقدار ویژه ۱/۹۱۷ و درصد واریانس ۳/۹۱۳ می‌باشد. عامل سیزدهم با مقدار ویژه ۱/۷۱۹ و درصد واریانس ۳/۵۰۸، مدیریتی نامیده شد. سرانجام آخرین عامل، عامل فردی است که با مقدار ویژه ۱/۶۱ و درصد واریانس ۳/۲۸۶ است.

جدول ۳. تحلیل عاملی چالش‌های توسعه تعاونی‌ها و تشکلهای روستایی شهرستان بویراحمد

متغیرها	بار عاملی	مقدار ویژه	واریانس کل	واریانس واریانس کل
باور ضعیف مسئولان نسبت به بخش تعاون	۰/۸۵۹	۴/۰۲۲	۸/۲۰۹	۸/۲۰۹
مشکل تأمین زمین و امکانات زیربنایی مورد نیاز استقرار تعاونی‌ها	۰/۸۷			
پیچیدگی و حجم زیاد وظایف روزمره اعضا و مدیران تعاونی	۰/۸۶۲			
نبود نظام ارزشیابی و بازرسی تعاونی‌ها	۰/۸۰۹			
پایین بودن سطح مشارکت	۰/۹۰۸	۳/۶۸۸	۱۵/۷۳۶	۷/۵۲۷
نبود اعتماد متقابل بین اعضا و مسئولان تعاونی و وجود اختلاف بین آنها	۰/۸۸۴			
کمبود نیروی انسانی متخصص و ماهر	۰/۸۸۱			
پایین بودن سطح مهارت‌های ارتباطی اعضای تعاونی‌ها	۰/۷۴۳			
موانع مرتبط با نظام بانکی	۰/۸۸۷	۳/۵۸۵	۲۳/۰۵۳	۷/۳۱۷
کمبود اعتبار و سرمایه تعاونی	۰/۸۵۵			
عدم توانایی تعاونی در تأمین وثیقه و انتظارات قانونی بانک و صندوق تعاون	۰/۸۳۸			
بالا بودن هزینه‌های تأمین نهاده‌های کشاورزی نسبت به بازده شرکت تعاونی	۰/۵۵۴			
عدم اطلاع‌رسانی به مردم در خصوص امکانات فراهم شده توسط دولت	۰/۷۹۴	۳/۲۹۹	۲۹/۷۸۶	۶/۷۳۳
عدم اطلاع از تعاونی و مزایای آن	۰/۷۷۸			
عدم استفاده از رسانه‌های انبوهی مانند رادیو و تلویزیون	۰/۷۷۲			
ناآشنایی تحصیل‌کردگان دانشگاهی با ساختار و شیوه فعالیت در شرکت تعاونی	۰/۷۴۶			
فقدان دسترسی به اطلاعات در زمینه فروش کالاها و خدمات	۰/۸۴۰	۳/۲۹۷	۳۶/۵۱۵	۶/۷۲۹
بالا بودن قیمت تمام شده محصولات تولیدی شرکت تعاونی	۰/۸۱۱			
مشکلات خدمات حمل و نقل تولیدات به بازار	۰/۸۰۵			

تعاون و کشاورزی - شماره ۲۷				۷۶
ادامه جدول ۳.				
			۰/۸۷۳	اشباع بازار به علت ورود کالاهای ارزان قیمت مشابه خارجی
			۰/۸۶۷	ضعف خدمات بازاریابی و قیمت پایین محصولات
۴۲/۸۱۳	۶/۲۹۹	۳/۰۸۶	۰/۷۶	عدم مرغوبیت و پایین بودن کیفیت محصولات تولیدی
			۰/۶۵۷	فقدان توجه مالی، فنی و اقتصادی اولیه برای طرح
			۰/۸۷۴	عدم مکان‌یابی مناسب جهت اجرای طرح
۴۸/۵۵۶	۵/۷۴۲	۲/۸۱۴	۰/۸۶۳	پایین بودن فناوری ماشین‌آلات، تجهیزات و فرسودگی آنها
			۰/۸۳۳	ضعف سیستم‌های اطلاع‌رسانی و ارتباطات در محیط‌های کشاورزی
			۰/۸۵	نبود آموزش برای اعضا و مدیران تعاونی‌ها
۵۳/۸۷۹	۵/۳۲۳	۲/۶۰۸	۰/۸۱	انتظارات نابجا و غلط اعضا از شرکت تعاونی به علت عدم آموزش صحیح
			۰/۷۹۲	نا آشنایی اعضا و مدیران تعاونی‌ها با فناوری‌های نوین
			۰/۷۵۶	نبود ثبات دولتی کافی در حمایت از تعاونی‌ها
			۰/۶۷۴	نبود حمایت واقعی از نوآوران در ارائه طرح‌های نوین فعالیت در بخش تعاونی
۵۸/۴۷۴	۴/۵۹۵	۲/۲۵۱	۰/۶۶۵	ضعف قوانین مرتبط با حمایت از فعالیت‌های تعاونی
			۰/۶۴۲	وجود تشکل‌های موازی
			۰/۸۱۲	پراکندگی و دورافتاده بودن شرکت تعاونی از مراکز شهری
۶۲/۹۱۶	۴/۴۴۳	۲/۱۷۷	۰/۷۳۵	دور بودن محل سکونت و محل فعالیت اعضا از هم
			۰/۶۷۳	شرایط نامساعد محیطی
			۰/۷۷۱	دیوان‌سالاری دیگر سازمان‌های دولتی
۶۶/۹۶۴	۴/۰۴۷	۱/۹۸۳	۰/۶۶۱	مشکل وجود دیوان‌سالاری در ثبت و راه‌اندازی شرکت‌های تعاونی
			۰/۶۰۱	ضعف در ساختار سازمانی بروکرات و رسمیت و تمرکز بالا در تعاونی‌ها
			-۰/۵۴۳	شفاف نبودن قوانین مربوط به تعاونی‌های روستایی
			۰/۷۱۸	نبود انسجام بین روستاییان
۷۰/۸۷۷	۳/۹۱۳	۱/۹۱۷	۰/۷۰۲	ضعف ارتباط تعاونی با دیگر سازمان‌ها، مسئولان و شرکت‌های مرتبط
			۰/۶۲	وجود روابط خانوادگی و سنتی بین اعضا
			۰/۷۴۶	ضعف مدیریت در تعاونی‌ها
۷۴/۳۸۵	۳/۵۰۸	۱/۷۱۹	۰/۶۳۹	ناهماهنگی بین سازمان‌های ذی‌ربط، اعضا و مدیران
			۰/۷۵۴	پایین بودن قدرت نوآوری، خلاقیت و ایده‌پردازی اعضا و مدیران تعاونی‌ها
۷۷/۶۷	۳/۲۸۶	۱/۶۱	۰/۶۵۶	ترس از شکست و نبود روحیه ریسک‌پذیری در اعضا و مدیران تعاونی‌ها
			۰/۵۳۴	نبود انگیزه در اعضا برای استمرار فعالیت و سرمایه‌گذاری

مأخذ: یافته‌های تحقیق

در مجموع، این ۱۴ عامل (زیرساختی، سرمایه اجتماعی، اقتصادی، اطلاع‌رسانی، مشکلات فروش، بازاریابی، فنی، آموزشی، حمایتی، محیطی، قانونی، اجتماعی، مدیریتی، فردی) ۷۷/۶۷ درصد از کل واریانس را تبیین کردند که در این میان عامل زیرساختی دارای بیشترین چالش توسعه کارآفرینی در منطقه بود. متغیرهای باور ضعیف مسئولان نسبت به بخش تعاون، مشکل تأمین زمین و امکانات زیربنایی مورد نیاز استقرار تعاونی‌ها، پیچیدگی و حجم زیاد وظایف روزمره اعضا و مدیران تعاونی و نبود نظام ارزشیابی و بازرسی تعاونی‌ها به ترتیب در این عامل اهمیت بیشتری داشتند.

دومین عامل، یعنی سرمایه اجتماعی، به ترتیب از ۴ متغیر پایین بودن سطح مشارکت، نبود اعتماد متقابل بین اعضا و مسئولان تعاونی و وجود اختلاف بین آنها، کمبود نیروی انسانی متخصص و ماهر و پایین بودن سطح مهارت‌های ارتباطی اعضای تعاونی‌ها تشکیل شده است. سومین عامل (اقتصادی) نیز از چهار متغیر موانع مرتبط با نظام بانکی، کمبود اعتبار و سرمایه تعاونی، عدم توانایی تعاونی در تأمین وثیقه و انتظارات قانونی بانک و صندوق تعاون و بالا بودن هزینه‌های تأمین نهاده‌های کشاورزی نسبت به بازده شرکت تعاونی تشکیل شده که به ترتیب دارای اهمیت بیشتری می‌باشند.

چهارمین عامل، یعنی اطلاع‌رسانی، به ترتیب شامل متغیرهای عدم اطلاع‌رسانی به مردم در خصوص امکانات فراهم شده توسط دولت، عدم اطلاع از تعاونی و مزایای آن، عدم استفاده از رسانه‌های انبوهی مانند رادیو و تلویزیون و ناآشنایی تحصیل‌کردگان دانشگاهی با ساختار و شیوه فعالیت در شرکت تعاونی کشاورزی است.

عامل پنجم (فروش) متغیرهای فقدان دسترسی به اطلاعات در زمینه فروش کالاها و خدمات، بالا بودن قیمت تمام شده محصولات تولیدی شرکت تعاونی، مشکلات خدمات حمل و نقل تولیدات به بازار و عدم مرغوبیت و پایین بودن کیفیت محصولات تولیدی اطلاع‌رسانی را در بر گرفته است.

ششمین عامل (بازاریابی) دارای متغیرهای اشباع بازار به علت ورود کالاهای ارزان قیمت مشابه خارجی، ضعف خدمات بازاریابی و قیمت پایین محصولات، عدم مرغوبیت و پایین بودن کیفیت محصولات تولیدی و فقدان توجیه مالی، فنی و اقتصادی اولیه برای طرح بود.

عامل هفتم (فنی) در برگیرنده متغیرهای عدم مکان‌یابی مناسب جهت اجرای طرح، پایین بودن فناوری ماشین‌آلات و تجهیزات و فرسودگی آنها و ضعف سیستم‌های اطلاع‌رسانی و ارتباطات در محیط‌های کشاورزی بود.

هشتمین عامل (آموزشی) به ترتیب شامل متغیرهای نبود آموزش برای اعضا و مدیران تعاونی‌ها، انتظارات نابجا و غلط اعضا از شرکت تعاونی به علت عدم آموزش صحیح و ناآشنایی اعضا و مدیران تعاونی‌ها با فناوری‌های نوین بود.

نهمین عامل (حمایتی) به ترتیب از متغیرهای نبود ثبات دولتی کافی در حمایت از تعاونی‌ها، نبود حمایت واقعی از نوآوران در ارائه طرح‌های نوین فعالیت در بخش تعاونی، ضعف قوانین مرتبط با حمایت از فعالیت‌های تعاونی و تشکل‌های موازی تشکیل شده است.

متغیرهای دهمین عامل با نام محیطی عبارت‌اند از: پراکندگی و دورافتاده بودن شرکت تعاونی از مراکز شهری، دور بودن محل سکونت و محل فعالیت اعضا از هم و شرایط نامساعد محیطی.

متغیرهای عامل یازدهم (قانونی) عبارت‌اند از: دیوان‌سالاری دیگر سازمان‌های دولتی، مشکل وجود دیوان‌سالاری در ثبت و راه‌اندازی شرکت‌های تعاونی، ضعف در ساختار سازمانی بروکرات و رسمیت و تمرکز بالا در تعاونی‌ها و شفاف نبودن قوانین مربوطه به تعاونی‌های روستایی.

عامل دوازدهم (اجتماعی) به ترتیب از متغیرهای نبود انسجام بین روستاییان، ضعف ارتباط تعاونی با دیگر سازمان‌ها، مسئولان و شرکت‌های مرتبط و وجود روابط خانوادگی و سستی بین اعضا تشکیل شده است.

متغیرهای عامل سیزدهم (مدیریتی) ضعف مدیریت در تعاونی‌ها و ناهماهنگی بین سازمان‌های ذی‌ربط، اعضا و مدیران بودند.

سرانجام متغیرهای آخرین عامل (فردی) عبارت‌اند از: پایین بودن قدرت نوآوری، خلاقیت و ایده‌پردازی اعضا و مدیران تعاونی‌ها، ترس از شکست و نبود روحیه ریسک‌پذیری در اعضا و مدیران تعاونی‌ها، و نبود انگیزه در اعضا برای استمرار فعالیت و سرمایه‌گذاری.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در این تحقیق با استفاده از تحلیل عاملی ۱۴ عامل زیرساختی، سرمایه اجتماعی، اقتصادی، اطلاع‌رسانی، مشکلات فروش، بازاریابی، فنی، آموزشی، حمایتی، محیطی، قانونی، اجتماعی، مدیریتی و فردی شناسایی شدند که ۷۷/۶۷ درصد از واریانس را تبیین کردند. هر یک از این عوامل بایستی در رفع چالش‌های تعاونی روستایی بر حسب اهمیت رفع گردد.

از آنجا که مطابق با نتایج تحلیل عاملی، عامل زیرساختی از مهم‌ترین چالش‌های پیش روی تعاونی‌های روستایی منطقه مورد مطالعه بود، توجه به تقویت و فراهم‌سازی زیرساخت‌ها از جمله فراهم‌سازی شرایطی جهت رفع موانع استقرار تعاونی‌ها، تأمین زمین و امکانات زیربنایی مورد نیاز بسیار ضروری است. اهمیت این عامل در پژوهش رضایی و همکاران (۱۳۹۴) نیز تأیید شد.

با توجه به اینکه یکی از مهم‌ترین چالش‌های توسعه تعاونی‌های روستایی در منطقه مورد پژوهش، سرمایه اجتماعی اعضای تعاونی بود، پیشنهاد می‌شود اعضای تعاونی در زمینه‌های مختلف سرمایه اجتماعی مورد آموزش قرار گیرند و با برگزاری کلاس‌های آموزشی، روحیه مشارکت بین روستاییان منطقه مورد مطالعه پرورش یابد. همچنین برنامه‌هایی جهت ارتقای حس اعتماد متقابل بین اعضا اجرا شود. برای مثال می‌توان در تعاونی‌های روستایی منشور اخلاقی تنظیم نمود تا اعضای تعاونی نسبت به آن آگاه شوند و خود نسبت به رعایت موارد منشور اخلاقی ملزم گردند. افزون بر این، آگاه‌سازی و آموزش رسمی و غیررسمی تولیدکنندگان در زمینه فلسفه مشارکت و همکاری و مشارکت اعضای تعاونی در جریان تصمیم‌گیری‌ها و اختصاص جلساتی برای گفتگو با اعضای تعاونی‌ها و تقدیر از اعضای فعال در تعاونی از طریق نهادهایی مانند جهادکشاورزی پیشنهاد می‌گردد.

اهمیت متغیر مشارکت در عامل سرمایه اجتماعی با پژوهش عبدالمالکی (۲۰۱۵) و حیدری ساربان (۱۳۹۱) همسوست.

با توجه به اینکه عامل اقتصادی در رده سوم قرار گرفته است، بایستی به رفع موانع مرتبط با نظام بانکی، پایین آوردن کارمزد تسهیلات بانکی برای تأسیس تعاونی، کوتاه نمودن فرایند پرداخت وام، همکاری بانک در زمینه قسط بندی متناسب اقساط بانکی و اعطای تسهیلات به میزان نیاز واقعی توجه شود. همچنین ضروری است تا دولت از تعاونی‌ها به منظور افزایش کمیت و کیفیت تولیدات، خرید مواد اولیه، صادرات محصول و غیره حمایت مالی نماید.

با توجه به رتبه چهارم عامل اطلاع رسانی، افزایش آگاهی افراد و ارائه آموزش‌های لازم به آنها در زمینه ماهیت اهداف، کارکردها و ویژگی‌های تعاونی و مزایای آن به وسیله تهیه بروشور، کلاس آموزشی و غیره؛ استفاده از رسانه‌های انبوه مانند رادیو و تلویزیون و آشنایی تحصیل کردگان دانشگاهی با ساختار و شیوه فعالیت در شرکت تعاونی کشاورزی پیشنهاد می‌گردد. اهمیت این عامل با نتایج پژوهش غیاثوندغیائی و فرج‌الله حسینی (۱۳۹۰) و اربابی و همکاران (۲۰۱۵) همسوست.

در عامل مشکلات فروش، دسترسی به اطلاعات در زمینه فروش کالاها و خدمات و در عامل بازاریابی، حمایت از تولید داخلی و جلوگیری از ورود کالاهای ارزان قیمت مشابه خارجی ضروری است. اهمیت عامل بازاریابی در پژوهش اربابی و همکاران (۲۰۱۵) و غیاثوندغیائی و فرج‌الله حسینی (۱۳۹۰) نیز تأیید شد.

در عامل فنی، امکان‌سنجی استقرار تعاونی در منطقه مورد نظر پیشنهاد می‌شود. اهمیت عامل فنی در پژوهش غیاثوندغیائی و فرج‌الله حسینی (۱۳۹۰) تأیید شد.

در زمینه عامل آموزشی، آموزش اعضای سازمان‌های تعاونی برای به دست آوردن نتایج مطلوب از طریق برگزاری کلاس‌های آموزشی برای آموزش صحیح اعضا و مدیران تعاونی‌ها در زمینه‌های مختلف در اولویت قرار دارد. در این باره، برگزاری کارگاه آموزشی و کمک به اعضای تعاونی‌ها در دستیابی به اهداف گروهی پیشنهاد می‌گردد. همچنین نظارت دقیق از سوی دولت و نظارت بر برنامه‌های سوادآموزی برای اعضا در سطح عمومی باید مورد توجه قرار گیرد.

با توجه به اهمیت عامل حمایتی، حمایت دولت از تعاونی‌ها و حمایت از افراد خلاق در تعاونی‌ها مهم می‌باشد. همچنین پیشنهاد می‌شود مسئولان تعاونی‌ها و تشکل‌های روستایی با در اختیار قرار دادن اطلاعات، محیط امن و سالمی برای اظهار نظر افراد به وجود آورند تا آنها بدون واژه به انتقاد کردن بپردازند.

به منظور رفع موانع مدیریتی، برگزاری کلاس‌های آموزشی برای مدیران در زمینه روش‌های مدیریت مشارکتی و ارائه اطلاعات و متقاعدسازی آنان برای شرکت در برنامه‌های آموزشی پیشنهاد می‌گردد. اهمیت عامل مدیریتی در مطالعه اربابی و همکاران (۲۰۱۵) و هزارجریبی و یاری (۱۳۹۱) نیز اثبات شد.

منابع

- اعظمی، م. و سروش‌مهر، ه. (۱۳۸۹). تأثیر متغیرهای فردی و اقتصادی زنان روستایی بر مشارکت آنان در تعاونی تولید (مطالعه‌ی موردی: تعاونی توپ‌سازی شهرستان پاوه و اورامانات). پژوهش‌های روستایی، ۱(۴)، ۱۷۹-۲۰۴.
- افراخته، ح. و توفیق‌یان‌اصل، س.ا. (۱۳۹۵). تحلیل مکانی-فضایی سطوح توسعه یافتگی دهستان‌های شهرستان بویراحمد. فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی، ۳(۲)، ۱۹۳-۲۱۴.
- انصاری‌زاده، ع.، باورصاد، ب. و آهنگری، ع. (۱۳۸۸). بررسی رکود در صنعت مرغداری با تأکید بر ریسک تجاری و مالی، مطالعه موردی شرکتهای تعاونی و خصوصی مرغداری در شهرستان رامهرمز. تعاون، ۲۰(۲۰۶ و ۲۰۷)، ۹۵-۱۰۹.
- بریمانی، ف. و امانی، م. (۱۳۹۲). بررسی اثرات هدفمندی یارانه‌ها بر افزایش هزینه‌های تولید اعضای تعاونی‌های کشاورزی، مورد: شهرستان لنجان. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۲(۴)، ۷۳-۵۹.
- جامعی، ر. (۱۳۸۸). بررسی عوامل مؤثر بر معضلات و تنگناهای مالی شرکت‌های تعاونی فعال استان کردستان. فصلنامه حسابداری مالی، ۱(۱)، ۱۰۴-۱۱۸.

حضرتی، م. و بابایی فینی، ا. (۱۳۹۱). شناسایی عوامل مؤثر بر غیرفعال شدن تعاونی‌های کشاورزی با استفاده از تحلیل دلفی (مطالعه‌ی موردی: شهرستان خدابنده). *فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۲(۶)، ۹۱-۱۰۳.

حیدری ساربان، و. (۱۳۹۱). بررسی عوامل مؤثر بر تشکیل تعاونی‌های تولیدی در مناطق روستایی (مطالعه‌ی موردی: استان اردبیل). *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، شماره ۸۰، ۱۰۳-۱۱۸.

خسروی، ا.، غلامرضایی، س.، رحیمیان، م. و اکبری، م. (۱۳۹۶). بررسی تأثیر مؤلفه‌های بازدارنده توسعه کارآفرینی سازمانی بر گرایش کارآفرینانه سازمانی در تعاونی‌های کشاورزی (مورد مطالعه: تعاونی‌های مرغ‌داران استان کرمانشاه). *تعاون و کشاورزی*، ۶(۲۲)، ۱۲۳-۱۵۰.

خفایی، ب. (۱۳۸۸). عوامل مؤثر بر عدم موفقیت شرکت‌های تعاونی بخش کشاورزی در شهرستان‌های بوشهر و دشتستان. *تعاون*، ۲۰(۲۱۲)، ۱۸۳-۲۰۰.

رضائی، ر.، حسینی، س.م. و محمدی پابندی، م. (۱۳۹۴). شناسایی و تحلیل موانع توسعه کارآفرینی سازمانی در تعاونی‌های توسعه روستایی استان زنجان. *فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی*، ۲(۲)، ۱۴۳-۱۵۶.

سعدی، ح.، اعظمی، م. و کریمی، س. (۱۳۸۶). *آسیب شناسی تعاونی‌های تولید کشاورزی در ایران (بررسی موانع توسعه تعاونی‌های تولید در اقتصاد کشاورزی ایران، مطالعه موردی استان همدان، شهرستان کبودرآهنگ)*. ششمین کنفرانس اقتصاد کشاورزی ایران، مشهد، انجمن اقتصاد کشاورزی ایران، دانشگاه فردوسی مشهد.

صادقی، س.، زندی، خ. و صادقی، پ. (۱۳۹۶). آسیب‌شناسی کار تیمی در تعاونی‌های کشاورزی شهرستان همدان. *فصلنامه رسالت مدیریت دولتی*، ۸(۲۵)، ۴۵-۵۸.

عطائی، پ. و ایزدی، ن. (۱۳۹۴). سازه‌های تأثیرگذار بر زیان‌دهی تعاونی‌های روستایی (مورد مطالعه: تعاونی روستایی امیرکبیر در استان فارس). *علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران*، ۱۱(۱)، ۱۸۱-۱۹۶.

غیاثوندغیاثی، ف. و فرج‌الله‌حسینی، س.ج. (۱۳۹۰). تحلیل موانع و محدودیت‌های توسعه اشتغال در تعاونی‌های تولیدی کشاورزی ایران. پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، ۴(۲)، ۱-۱۴.

کرباسی، ع.، یعقوبی، م. و شهابی، ش. (۱۳۸۸). بررسی مشکلات طرح‌های تعاونی نیمه تمام در استان سیستان و بلوچستان. تعاون، ۲۰(۲۱۰ و ۲۱۱)، ۵۵-۷۰.

کریم، م.ح. (۱۳۹۴). چالش‌های شبکه‌های تعاونی روستایی ایران. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۴(۳)، ۱۹۶-۱۷۳.

مرکز آمار و اطلاعات راهبردی (۱۳۹۴). آمارنامه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی سال ۱۳۹۴ در بخش تعاون.

مظفری، م.م. (۱۳۹۴). بررسی کارایی اقتصادی تعاونی‌های کشاورزی شهرستان بوئین‌زهرا و اولویت‌بندی مشکلات پیش‌روی آنها در فرآیند مدیریت و نظام بازاریابی. فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی، ۲(۴)، ۳۶۴-۳۸۲.

نکوئی‌نائینی، س.ع.، قنبری، ی. و علی‌زاده، ن. (۱۳۹۵). بررسی تأثیر مشارکت اجتماعی جامعه روستایی بر موفقیت تعاونی‌های تولید روستایی: مطالعه‌ی موردی شهرستان اصفهان. فصلنامه روستا و توسعه، ۱۹(۳)، ۱۲۱-۱۳۸.

هزارجریبی، ج. و یاری، ح. (۱۳۹۱). بررسی عوامل مؤثر بر ناکارآمدی تعاونی‌های مصرف در شهر کرمانشاه. برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۲(۸)، ۵۳-۶۶.

Abdolmaleky, M. (2015). Preventive factors to found walnut production cooperatives in Tuysarkan township, Iran. *International Journal of Agricultural Management and Development (IJAMAD)*, 5(1), 9-17.

Arbabi, F., Mirdamadi, M., & Lashgarara, F. (2015). Marketing challenges of agricultural products from the perspective of rural cooperatives in Qom province. *International Journal of Review in Life Sciences*, 5(2), 59-62.

- Bruynis, C., Goldsmith, P.D., Hahn, D. E., & Taylor, W. J. (2001). Critical success factors for emerging agricultural marketing cooperatives. *Journal of Cooperatives*, 16, 14-24.
- Hasheminejad, A., Choromzadeh, M., and Khosravipour, B. (2011). *Pathology of agricultural producers' cooperatives in Iran*. 1st International Conference on Cooperative Social, Economic and Cultural Capabilities. Iran, Kish Island.
- Qiao, L., & Jian-hua, W. (2013). Characteristics & challenges that rural specialized cooperatives providing services to farmer household. *Journal of Peking University (Philosophy & Social Sciences)*. Retrieved from http://en.cnki.com.cn/article_en/CJFDTot-BUS1201303040.htm
- Shehu Hussain, M. (2014). The role of cooperative organizations in rural community development in Nigeria: prospects and challenges. *Academic Research International*, 5(3), 189-197.

Challenges of Rural Cooperatives and Organizations Development in Boyer-Ahmad Township

R. Karimyan¹, A. Gholami², A. Karami^{3}*

Received: Jun 10, 2018 Accepted: Aug 12, 2018

Abstract

The purpose of this study was to examine the challenges of cooperative development and rural organizations. The statistical population of this study consisted of 170 managers and cooperative members and experts in the rural areas of Boyer-Ahmad County who were selected by simple random sampling method. Content validity of the questionnaire was confirmed by a panel of experts in the field of rural cooperatives. To determine the reliability of the research tool, a pre-test study and review of the views of 27 information keys in the field were considered. The calculated Cronbach's alpha coefficient was 0.78. Factor analysis and SPSS software were used to analyze the data. In this research, 14 factors were extracted using factor analysis. These factors, according to their importance consisted of infrastructural, social capital, economic, information, selling, marketing, technical, knowledge, supportive, environmental, legal, social, managerial and individual factors, respectively, which explained 77.67% of the total variances. Each of these factors should be considered in addressing the challenges of rural cooperatives.

Keywords: Challenges, Barriers, Rural Cooperative, Boyer-Ahmad Township.

1. MSc. Student, Department of Rural Development, Yasouj University, Yasouj, Iran

2. MSc. Student, Department of Rural Development, Yasouj University, Yasouj, Iran

3. Associate Professor, Department of Rural Development Management, Yasouj University, Yasouj, Iran

* Corresponding Author

ayatkarami@yu.ac.ir